

Опубліковано: Географічні дослідження Кривбасу.
Фізична географія, економічна і соціальна географія,
геоекологія, історія географічних досліджень:
Матеріали кафедральних науково-дослідних тем. –
Кривий Ріг: КДПУ, 2006. – С. 92–98.

В.С. Пацюк

АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ М.КРИВИЙ РІГ ТА ЇЇ ПРИДАТНОСТІ ДО РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Аналізуючи останні глобальні тенденції, можна не сумніватися, що справдиться прогноз ВТО стосовно того, що ХХІст. стане сторіччям туризму. Адже ця галузь розвивається гіпершвидкими темпами, туристичними послугами користуються мільйони людей, що, в свою чергу, приносить мільярдні прибутки. Зважаючи на це, багато країн світу своїм стратегічним завданням вважають розвиток туристичної сфери з метою зайняття певної ніші на міжнародному ринку туристичних послуг. Тому зусилля фахівців спрямовано на створення оригінального туристичного продукту, розробку ексклюзивних турів, впровадження нестандартних пропозицій, що спроможні задовольнити найвибагливіші запити всіх вікових, соціальних та професійних верств населення.

Особлива увага акцентується на стимулюванні альтернативного туризму. У структуру якого можна включити техногенний туризм – вид активного організованого відпочинку в межах антропогенно змінених територій, підвидами якого є гірничо-промисловий та фабрично-заводський туризм [3]. Наша держава має чудові перспективи щодо розвитку даного виду туризму, осередками якого можуть стати Донбас та Придніпров'я. Порівняльні ж переваги у становленні даного виду туризму, безсумнівно, має Кривий Ріг, бо ж не безпідставно Г.І.Денисик відзначає, що саме Кривбас є найбільш унікальним регіоном з точки зору набору і територіальної структури гірничопромислових антропогенних ландшафтів [1]. В той же час, техногенні ландшафти міста – кар'єри, відвали, шахтні

поверхневі провальні утворення, підземні шахтні ландшафти, можуть паралельно виконувати роль об'єктів екстремального туризму, потужний промисловий потенціал міста може слугувати полігоном становлення ділового туризму, а різні за цінністю геологічні пам'ятки, п'ять з яких – місцевого значення, дві – державного та дві – міжнародного, - основа розвитку геологічного туризму.

Мета і завдання дослідження. З огляду на потенційний характер розвитку туризму у Кривому Розі варто систематизувати інформацію про об'єкти туристичної індустрії міста, проаналізувати та оцінити сучасний стан туристичної інфраструктури, територіальну диференціацію сегментів індустрії туризму по районах міста, оцінити готовність матеріально-технічної бази до прийому туристів.

Основні результати дослідження. Як зазначено у Законі України „Про туризм”, туристична індустрія – це сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорт, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [2].

У більш широкому плані туристичну індустрію можна визначити як міжгалузевий комплекс, що включає:

- ✓ пасажирський транспорт (повітряний, водний, автомобільний, залізничний) з його розгалуженою мережею технічних служб;
- ✓ різні спеціалізовані туристичні підприємства і підприємства галузей, що не мають яскраво вираженого туристичного характеру (зокрема, транспортне машинобудування і автомобілебудування, паливної промисловості, капітального та дорожнього будівництва, місцевої промисловості по виготовленню сувенірів, харчової промисловості, багатьох галузей сільського господарства тощо);
- ✓ широку сферу послуг, якими користується турист [4].

Отже, увагу було приділено збору та систематизації інформації про кожен складову туристичної індустрії Кривого Рогу та просторову організацію даних складових по районах міста, з метою туристично-рекреаційного

районування його території.

Зіставивши наведені у таблиці 1 дані, можна зробити висновок про те, що Кривий Ріг є яскравим прикладом поліцентричного міста, так як він не має чітко вираженого осередку територіальної організації сегментів туристичної індустрії.

Таблиця 1

Територіальна диференціація туристичної індустрії по районах Кривого Рогу

Сегменти туристичної індустрії / Показники	Держинський район	Довгинцівський район	Жовтневий район	Інгулецький район	Саксаганський район	Тернівський район	Центрально-Міський район	Кривий Ріг
Рік заснування	1936	1979	1939	1964	1975	1969	1936	1775
Площа (кв.км)	51,9	36,9	46,9	125,0	37,0	68,0	60,0	425,7
Вокзали	2	1	-	-	1	1	1	6
Туристичні фірми	3	-	3	-	9	-	3	18
Готелі та інші місця для короткотермінового проживання	5	3	2	1	2	1	3	17
Заклади культури:								
- палаци культури	1	-	3	2	3	2	3	14
- кінотеатри і театри	1	-	2	-	1	1	2	7
- розважальні центри	2	-	4	1	3	-	2	12
- казино	8	-	1	-	4	1	1	15
- інші	2	1	-	1	1	-	1	6
Об'єкти ресторанного господарства	228	89	149	79	122	85	158	910
Зелені насадження:								
- парки	3	3	5	4	2	2	3	22
- сквери	11	14	18	11	20	34	21	129
Спортивні споруди:								
- басейни	1	1	3	3	2	2	1	13
- стадіони	3	1	2	2	4	2	3	17
- спортивні зали	40	22	42	26	40	32	32	234
- інші	-	-	2	-	1	-	-	3
Усього	310	135	236	130	215	163	234	1423
Коефіцієнт концентрації	5,97	3,66	5,03	1,04	5,81	2,40	3,90	3,34

Було вирішено визначити територіальну концентрацію сегментів туристичної індустрії як у місті в цілому, так і в кожному його районі, шляхом поділу узагальненого числа складових на площу регіону:

$$K_{\text{концентрації}} = \frac{\text{Число складових}}{S_{\text{району}}}$$

І як наслідок цього з'ясувано, що найнижчу територіальну концентрацію об'єктів туристичної індустрії має найбільший за площею Інгулецький район міста (1,04 об'єкти на 1 кв.км), найвищу - Дзержинський район (5,97 об'єкти на 1 кв.км), тоді як середньоміський показник – 3,34 об'єкти на 1 кв.км. Інтерпретуючи отримані результати, зроблена спроба пояснити існуючий стан речей.

Причиною такого помітного відставання Інгулецького району, ми вважаємо його периферійне положення у місті з формуванням наближеного до сільського менталітету місцевих мешканців з одного боку та цілеспрямовану політику міської влади щодо розвитку тут даної галузі - з іншого. Ще одним фактором, який ще з радянських часів визначає кількість подібних закладів певної території, є чисельність її населення та переважний характер його зайнятості. У вузькоспеціалізованих промислових містечках типу Інгульця, якому у Кривому Розі надано статус міського району, перевага традиційно віддавалася закладам "культурного" та "здорового" відпочинку трудівників. Саме тому в Інгулецькому районі високий рівень територіальної концентрації палаців культури (2, що дорівнює середньоміському показнику), парків (4 на фоні середнього по місту показника у 3,1) та басейнів (3 проти 1,9 по місту); середній рівень забезпеченості стадіонами (2 на фоні 2,4) та спортивними залами (26 проти 33,4); низький рівень зосередження тут готелів (1 проти 2,3) та скверів (11 проти 18,4) при повній відсутності турагенцій та кінотеатрів. Отже, з наведених даних впливає орієнтація на організацію масового, а не індивідуального дозвілля як мешканців Інгулецького району, так і прибулих на відпочинок чи з іншою метою громадян.

Стосовно туристичної індустрії Дзержинського району, то він має найвищий рівень територіальної концентрації закладів з обслуговування туристів, завдяки тому що є економічним, адміністративним та культурним ядром міста. Це, в свою чергу, обумовлено тим, що по-перше, поряд із

Центрально-Міським цей район є історичним плацдармом міста, по-друге, вигідним внутрішнім положенням на території міста, по-третє, зручним транспортно-географічним розташуванням уздовж так званої "червоної лінії", по-четверте, район концентрує потужний промисловий потенціал, представлений найбільшими заводами та фабриками міста, для робітників яких поряд із робочими місцями створені заклади для проведення дозвілля. Район є центром тяжіння не лише для робітників, а й для відпочиваючих, що є основними відвідувачами розважальних закладів та споживачами послуг атрактивного характеру. Він цілком домінує за кількістю об'єктів ресторанного господарства (228 на фоні середнього по місту показника в 130 об'єктів), казино (7 проти 2,2 по районах міста), має потужну спортивну базу.

Для спрощення аналізу кількісного складу об'єктів туристичної індустрії по кожному з районів міста, та беручи за основу критерій кількості сегментів туристичної індустрії, райони Кривого Рогу було згруповано наступним чином:

1. Райони з незначною кількістю об'єктів туристичної індустрії (100 – 200 одиниць) - Довгинцівський, Ингулецький, Тернівський. Спільною причиною такого стану речей є їх окраїнне положення. До того ж Довгинцівський район є найменшим і наймолодшим, але в той же час тут знаходиться важливий для розвитку туріндустрії об'єкт - головний залізничний вокзал.

2. Райони з середньою кількістю об'єктів (200 – 300) - Центрально-Міський, Саксаганський, Жовтневий. Велике число об'єктів у Центрально-Міському районі цілком логічне, так як він є історичним центром міста, і нині лідирує за кількістю закладів культури. Саксаганський та Жовтневий райони мають потужну спортивну базу, широку мережу скверів та парків, а Саксаганський район є явним лідером за концентрацією туристичних агенцій (9, тоді як середній показник по місту 2,4). Інші показники у них на середньо міському рівні.

3. Район з найвищою кількістю об'єктів (понад 300) - Держинський. Цей район займає відносно центральне положення у місті, є одним з його

історичних центрів, а нині осередок його ділового життя. Тут не лише найвища кількість, а й найвища концентрація об'єктів туристичної індустрії.

З цього видно, що якщо туристична інфраструктура досить налагоджена у Держинському, Центрально-міському, Саксаганському районі, то райони, які володіють потенційними об'єктами для туризму – Інгулецький (ЮГОКівське відслонення скелеватської свити, класичний за своєю формою кар'єр №3 НКГЗК) та Тернівський (ботанічний сад, заповідник балки північна Червона), мають як малу кількість, так і низьку концентрацію об'єктів туристичної індустрії.

Висновки. Ретельний аналіз територіальної організації сегментів туріндустрії, показав, що у Кривому Розі досить потужна та доволі розпорошена по території мережа закладів харчування та структур розважального типу, пристойна спортивна база, хоча й потребує повсюдної модернізації. Транспортне сполучення налагоджене з усіма регіонами країни, недоліком є лише відсутність водного транспорту. В той же час, стан готельного господарства є незадовільним, і саме не за територіальним принципом, а за сутнісними характеристиками, так як у місті відсутні “4”- та “5”-зіркові готелі. Є негативи і в діяльності турагенств, кількість яких у місті достатня, та їх робота за змістом направлена лише на виїзний туризм, тоді як зовсім не проводиться робота по заохоченню в'їзного туризму.

Місцевим органам влади необхідно усвідомити ринкові переваги розвитку деяких видів альтернативного туризму у Кривому Розі і направити зусилля на залучення інвесторів для створення об'єктів туристичної інфраструктури, хорологічно прив'язаних до основних промислових підприємств, цікавих антропогенних форм рельєфу, геологічних пам'яток.

Література

1.Денисик Г.І. Кривбас – унікальний полігон для вивчення промислових ландшафтів України // Теоретичні, регіональні, прикладні напрями розвитку антропогенної географії та ландшафтознавства. Матер. II міжнар. наук. конф. – Кривий Ріг, 2005. – С.124 – 127. 2.Закон України „Про туризм” (№324/95 – ВР) від 15.09.1995р. 3.Казаков В.Л., Казакова Т.А., Завальнюк О.Й. Техногенний туризм у системі природокористування // Екологія і раціональне природокористування: Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. – 2006. – С.221 – 229 4.Квартальнов В.А. Туризм: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.

Райони міста:

1. Тернівський
2. Жовтневий
3. Саксаганський
4. Держинський
5. Центрально-Міський
6. Інгулецький
7. Довгинцівський

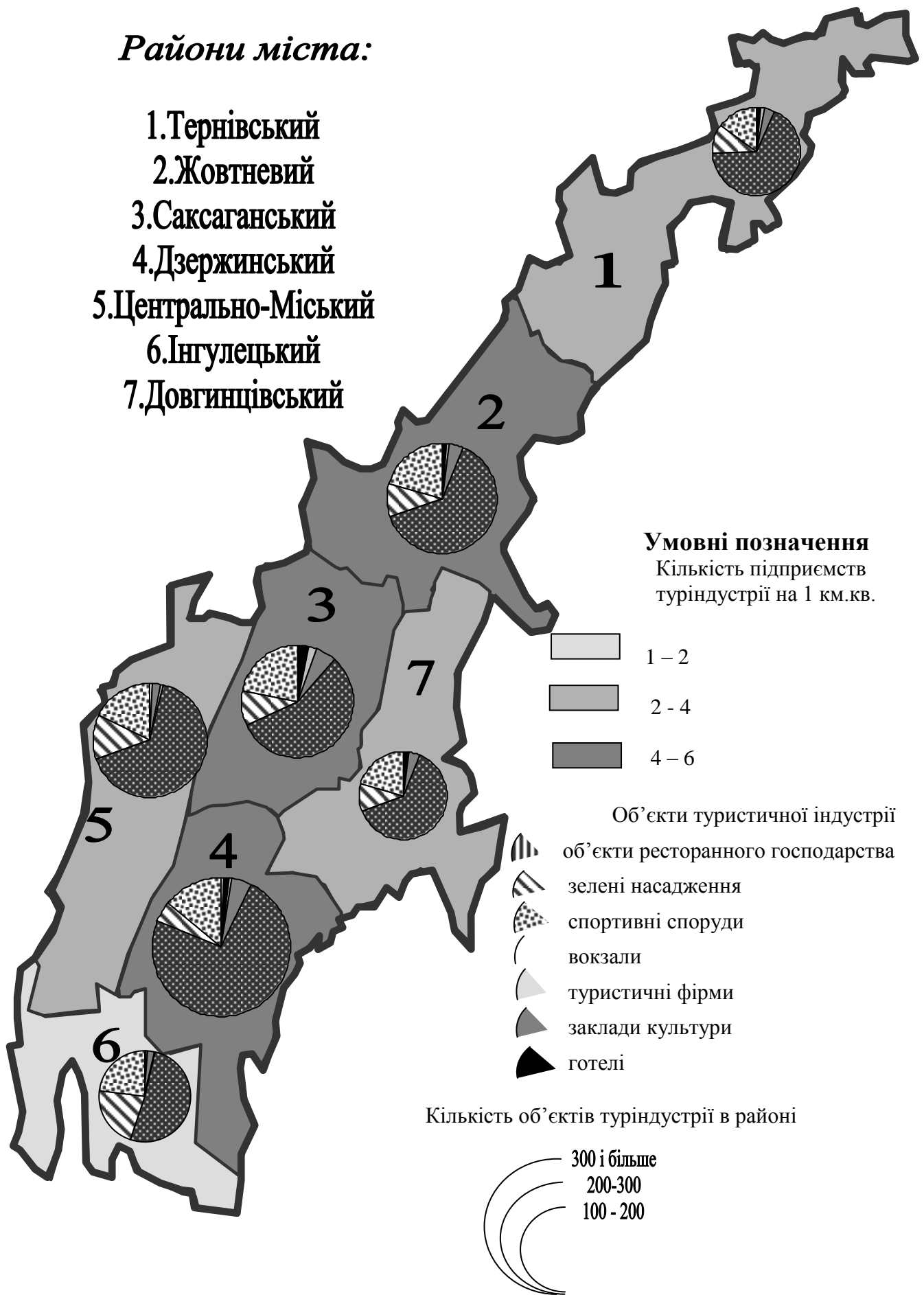

Рис.1. Територіальна організація складових туристичної індустрії м. Кривий Ріг